

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ મધ્યે ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલતમાં

વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૨૬૧૫/૨૦૧૨

માં

લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૨૯૬/૨૦૧૪

સાથે

લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૨૯૬/૨૦૧૪

માં

દીવાની અરજી નં. ૨૨૪૬/૨૦૧૪

સાથે

વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૨૬૬૨/૨૦૧૨

માં

લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૨૧૧/૨૦૧૩

સાથે

લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં.૨૧૧/૨૦૧૩

માં

દીવાની અરજી નં. ૨૨૧૦/૨૦૧૨

સાથે

વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૨૯૭૦/૨૦૧૨

માં

લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં.૨૦૧/૨૦૧૩

સાથે

લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં.૨૦૧/૨૦૧૩

માં

દીવાની અરજી નં. ૨૧૭૪/૨૦૧૩

સાથે

વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૨૭૮૨/૨૦૧૨

માં

લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં.૧૬૩૬/૨૦૧૨

સાથે

વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૨૪૭૪/૨૦૧૨

માં

લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં.૧૬૩૮/૨૦૧૨

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર અર્થે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જયંત પટેલ

સહી/—

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સી.એલ. સોની

સહી/—

=====

૧	શું લોકલ અખબારના રિપોર્ટ્સને ચુકાદો જોવા માટે મંજૂરી આપી શકાય?	ના
૨	રિપોર્ટરને સંદર્ભિત કરવો કે નહીં?	હા
૩	શું માનનીય ન્યાયમૂર્તિ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ આદેશના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સામેલ છે?	ના
૫	શું તેને દીવાની ન્યાયાધીશને પરિપત્રિત કરવો જોઈએ?	ના

=====

ગુજરાત રાજ્ય અને ૩

વિરુદ્ધ

રોઝ દિનેશભાઈ સેવાભાઈ અને ૧

=====

ઉપસ્થિતી:

અપીલકર્તા તરફે સહાયક સરકારી વકીલ શ્રી પી.પી. બાનાજી

સામાવાળા(ઓ) નં.૧ તરફે સંબંધિત અપીલમોમાં વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી
શલિન મેહતા

=====

ન્યાયપીઠ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જયંત પટેલ

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સી.એલ. સોની

તારીખ: ૦૧/૧૨/૨૦૧૪

સંયુક્ત સીએવી ચુકાદો

(માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સી.એલ. સોની દ્વારા)

૧. લેટર્સ પેટન્ટની કલમ ૧૫ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી આ અપીલો ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ સામાવાળાઓ દ્વારા રજૂ કરાયેલ અરજીઓમાં વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ દ્વારા તા. ૮.૫.૨૦૧૨ના રોજ આપવામાં આવેલ સામાન્ય ચુકાદા વિરુદ્ધ છે.

૨. સામાવાળાઓએ તેમની અરજીઓમાં નીચે મુજબની મુખ્ય પ્રાર્થનાઓ કરી છે:—

(બી) પરિશિષ્ટ-જી ખાતે તા. ૧૮.૧.૨૦૧૨ ની સરકારશ્રીની અધિસૂચના મુજબ વડા શિક્ષકના પદ પર નિમણૂક માટે પી.ટી.સી.

લાયકાત ધરાવતા ઉમેદવારો પાસેથી પણ બેચલર ડિગ્રીની ભરતી-
લાયકાત તરીકે કરાયેલ જોગવાઈને રદ કરવામાં આવે અને વડા શિક્ષક
અભિરુચિ કસોટી (એચ.ટી.એ.ટી.) માં હાજર થવા માટેની તે અનુસંગિક
સમાન આવશ્યકતાને પણ રદ કરવામાં આવે;

(સી) એવો ઠરાવ અને જાહેર કરવું કે જેઓ અરજદારોએ
એસ.એસ.સી./એચ.એસ.સી. અને પી.ટી.સી. પરીક્ષાઓ પાસ કરી છે
અને જેઓ સંબંધિત ભરતી નિયમો અનુસાર પ્રાથમિક શિક્ષકો તથા મુખ્ય
શિક્ષકો તરીકે નિમણૂક પામ્યા છે, તેઓ અનુબંધ-એફ ખાતે સંલગ્ન તા.
૨૨.૬.૨૦૧૧ના જી.આર. અનુસંધાને ભરવાના મુખ્ય શિક્ષકોના ૫૦૦૦
પદો પર બઢતી દ્વારા તથા સીધી ભરતી દ્વારા મુખ્ય શિક્ષક તરીકે નિમણૂક
પામવા માટે પાત્ર અને લાયક છે, અને સામાવાળાઓને તે માટે
અરજદારોને પાત્ર ગણવા તથા તે મુજબ તેમને નિમણૂક આપવાનો નિર્દેશ
આપવામાં આવે;

(ડી) સામાવાળાઓને તા. ૨૨.૬.૨૦૧૧ ના જી.આર. અનુસાર હેડ
ટીચર્સની ૫૦૦૦ જગ્યાઓ ભરવા બાબતે, અરજદારોને પ્રથમ તે
જગ્યાઓ માટે પાત્ર તથા લાયક તરીકે વિચાર્યા વિના, તે જગ્યાઓ ભરતી
કરવાની કાર્યવાહીથી રોકવા;

૩. સામાવાળાઓનો કેસ એવો છે કે તેમની નિયુક્તિ ગુજરાત પંચાયત સેવા (પ્રાથમિક શિક્ષકોની ભરતી) નિયમો, ૧૯૭૦ (૧૯૭૦ના નિયમો) અનુસાર પ્રાથમિક શિક્ષકો તરીકે કરવામાં આવી હતી. તેઓ પ્રાથમિક શિક્ષકો અને મુખ્ય શિક્ષકો તરીકે તેમની ફરજો બજાવતા આવ્યા છે. તેમણે ૨૦ વર્ષથી વધુ સેવા પૂર્ણ કરી છે અને હાલમાં તેઓ રૂપિયા ૯૩૦૦-૩૪૮૦૦ના વેતનધોરણમાં છે. મુખ્ય શિક્ષકના પદ માટે કોઈ અલગ સંવર્ગ અને અલગ વેતનધોરણ નથી. મુખ્ય શિક્ષકોની નિમણૂક પરિષ્ક્રિતા મુજબ કરવામાં આવે છે અને તેમને માત્ર મુખ્યાધ્યાપક ભથ્થું જ ચૂકવવામાં આવે છે.

૪. તેમનો વધુ એવો દાવો છે કે બાળકોને મફત અને ફરજિયાત શિક્ષણનો અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૦૯ (‘મફત શિક્ષણ અધિનિયમ’) અનુસાર પ્રાથમિક શિક્ષણને બે વિભાગોમાં વહેંચવામાં આવ્યું છે, એટલે કે નીચલી પ્રાથમિક શાળા (ધોરણ ૧ થી ૫) અને ઉપરલી પ્રાથમિક શાળા (ધોરણ ૬ થી ૮). તે અનુસંધાને, રાજ્ય સરકારે બોમ્બે (હાલ ગુજરાત) પ્રાથમિક શિક્ષણ અધિનિયમ, ૧૯૪૭ (‘રાજ્ય અધિનિયમ’) માં ગુજરાત શિક્ષણ કાયદાઓ (સુધારા) અધિનિયમ, ૨૦૧૦ દ્વારા સુધારો કર્યો. ત્યારબાદ રાજ્ય સરકારે તા. ૨૨.૬.૨૦૧૧નો સરકાર ઠરાવ બહાર પાડ્યો, જેના દ્વારા તેણે ૩. ૯૩૦૦-૩૪૮૦૦ના વેતનધોરણમાં પ્રાથમિક શાળાઓ માટે મુખ્ય શિક્ષકની ૫૦૦૦ જગ્યાઓ સજવાનો નિર્ણય કર્યો. ઉક્ત સરકાર ઠરાવો મુજબ,

૨૫૦૦ જગ્યાઓ સીધી પસંદગીથી ભરવાની અને બાકીની ૨૫૦૦ જગ્યાઓ બઢતી દ્વારા ભરવાની છે. ત્યારપછી સરકારે તા. ૧૮.૧.૨૦૧૨ની જાહેરનોટિસ દ્વારા પ્રાથમિક શિક્ષણ નિયામક કચેરીની અધીનસ્ત સેવા અથવા સંબંધિત જિલ્લા અથવા મહાનગરપાલિકા પ્રાથમિક શિક્ષણ સમિતિ માટે મુખ્ય શિક્ષક, વર્ગ-૩ ભરતી નિયમો, ૨૦૧૨ (‘૨૦૧૨ના નિયમો’) ઘડ્યા. સરકારે મુખ્ય શિક્ષક યોગ્યતા કસોટી માટેના નિયમો નિર્ધારિત કરતાં તા. ૧૮.૧.૨૦૧૨નો સરકાર ઠરાવ પણ બહાર પાડ્યો. ત્યારબાદ મુખ્ય શિક્ષક યોગ્યતા કસોટી (એચ.ટી.એ.ટી.) યોજવા માટે તા. ૧.૨.૨૦૧૨ની જાહેરાત બહાર પાડવામાં આવી. ૨૦૧૨ના નિયમો અનુસાર, પી.ટી.સી. (પ્રાથમિક શિક્ષક પ્રમાણપત્ર) ની લાયકાત ઉપરાંત સ્નાતક પદવીની લાયકાત આવશ્યક છે. આવી પદવીલાયકાતની આવશ્યકતાને કારણે, અરજદારો અને આવા લાયકાતધારણ ન કરતાં અન્ય મોટી સંખ્યામાં પ્રાથમિક શિક્ષકો નવી સર્જાયેલ ૫૦૦૦ જગ્યાઓ માટેની સ્પર્ધામાંથી બહાર રહી જાય છે.

૫. વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે અહીંના સામાવાળાઓની અરજીઓનો નિર્ધાર અન્ય અરજીઓ સાથે કર્યો હતો, જેમાં ૨૦૧૨ ના નિયમોની માન્યતા સામે, તેમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવેલી ઉચ્ચતમ વયમર્યાદા સામે, ફક્ત નિર્દિષ્ટ સંસ્થાઓમાં મેળવેલા અનુભવને જ વિચારણામાં લેવા અંગેના પ્રતિબંધ સામે અને પ્રાથમિક શિક્ષકોના અનુભવનું નિર્ધારણ કરવા માટે ફક્ત પગાર ખાતાઓને

જ નિર્ણાયક પુરાવા તરીકે માનવામાં આવે તેવી જોગવાઈઓ સામે પડકાર ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો.

૬. વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે ૨૦૧૨ના નિયમોને પડકાર સ્વીકાર્યો નથી અને નિર્દિષ્ટ સંસ્થાઓના અનુભવને જ વિચારણા માટે માન્ય ગણવાના પ્રતિબંધોને લગતો પડકાર પણ સ્વીકાર્યો નથી. તેમ છતાં, વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે એવું ઠરાવ્યું છે કે અનુભવનું નિર્ધારણ માત્ર શિક્ષકોના વેતન હિસાબોના આધારે થવું જોઈએ નહીં અને ઉમેદવારો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવે તો અન્ય દસ્તાવેજોને પણ પુરાવા તરીકે વિચારણામાં લેવા રાજ્યને દિશા નિર્દેશ આપ્યો છે. વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે ઉપરોક્ત પડકારો સ્વીકાર્યા ન હોય તેવા ચુકાદાના ભાગ વિરુદ્ધ, અન્ય અરજીઓના અરજદારોએ લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં.૮૪૮ ઓફ ૨૦૧૨ તથા સંબંધિત બાબતોમાં અપીલ દાખલ કરી હતી, જેનો નિકાલ તા. ૨૯.૮.૨૦૧૨ના આદેશથી કરવામાં આવ્યો હતો. સામાવાળાઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી પ્રાર્થનાઓ અંગે, વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે નોંધ્યું છે કે નીચલી પ્રાથમિક શાળામાં પ્રાથમિક શિક્ષકોની નિમણૂક માટેની લઘુત્તમ લાયકાત હજુ પણ અગાઉની જેમ જ, અર્થાત્ એસએસસી/ એચએસસી સાથે પીટીસી, છે, જ્યારે ઉચ્ચ પ્રાથમિક શાળા માટે સ્નાતક પદવીને લઘુત્તમ લાયકાત તરીકે નક્કી કરીને ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે અને પ્રાથમિક શિક્ષકોની નિમણૂક માટે પ્રાથમિક શાળાના બે વિભાગોમાં રહેલો આ લઘુત્તમ લાયકાતનો

તફાવત ૨૦૧૨ના નિયમો બનાવતાં સમયે, ખાસ કરીને નિયમ ૨(એ) (૩) અને નિયમ ૪(બી), અવગણવામાં આવ્યો છે. વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે એવું પણ નોંધ્યું છે કે મુખ્ય શિક્ષક તરીકેની નિમણૂક માટે સ્નાતક પદવીની જોગવાઈ, ઉચ્ચ પ્રાથમિક સ્તરે પ્રાથમિક શિક્ષકોના ફીડર પદ માટે નેશનલ કાઉન્સિલ ફોર ટીચર્સ એજ્યુકેશન (એનસિટીઈ) દ્વારા નિર્ધારિત લઘુત્તમ લાયકાત સાથે સુસંગત છે. પરંતુ, નીચલા પ્રાથમિક સ્તરે મુખ્ય શિક્ષકોની નિમણૂક માટે તે કેન્દ્રીય અધિનિયમ તથા એનસિટીઈ નિયમનો ભંગ કરે છે. તેથી વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે ઠરાવ્યું છે કે નિયમ ૪(બી)(૧) હેઠળની તે જોગવાઈ, જેમાં મુખ્ય શિક્ષકના પદ માટે લઘુત્તમ લાયકાત તરીકે સ્નાતક પદવીની આવશ્યકતા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે, મનસ્વી અને અયોગ્ય હોવાથી ટકાઉ નથી. તેથી, ઉક્ત જોગવાઈ વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ દ્વારા રદ કરવામાં આવી છે અને રાજ્યને કેન્દ્રીય અધિનિયમ દ્વારા પ્રાથમિક શાળાને બે અલગ વિભાગોમાં સ્પષ્ટ રીતે વહેંચવામાં આવેલ ભેદ અને વિભાગને ધ્યાનમાં રાખીને નીચલી પ્રાથમિક શાળામાં મુખ્ય શિક્ષકના પદ માટે યોગ્ય લઘુત્તમ લાયકાત નિર્ધારિત કરવાની મુક્તિ રાખવામાં આવી છે.

૭. અમે પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા છે.

૮. અપીલકર્તાઓ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન સહાયક સરકારી વકીલ શ્રી પી.પી. બાનાજીએ રજૂઆત કરી કે મફત શિક્ષણ અધિનિયમ પછી પ્રથમ

વખત રાજ્યએ પગારધોરણ સાથે મુખ્ય શિક્ષકની ૫૦૦૦ જગ્યાઓનું સર્જન કર્યું છે. શ્રી બાનાજીએ રજૂઆત કરી કે અગાઉ સર્વાધિક વરિષ્ઠ શિક્ષકને મુખ્ય શિક્ષક તરીકેની ફરજ બજાવવા માટે મુખ્ય શિક્ષક ભથ્થું આપીને તે કામગીરી સોંપવામાં આવતી હતી. શ્રી બાનાજીએ રજૂઆત કરી કે મફત શિક્ષણ અધિનિયમનો હેતુ અને ઉદ્દેશ સુસંગત રીતે સિદ્ધ થાય તે માટે સરકારે મફત શિક્ષણ અધિનિયમ મુજબ આવશ્યક એવી મુખ્ય શિક્ષકની જગ્યાઓ રચવાનો નિર્ણય કર્યો અને તેવી મુખ્ય શિક્ષકની જગ્યાઓ ભરવા માટેના નિયમો પણ અમલમાં મૂક્યા. શ્રી બાનાજીએ રજૂઆત કરી કે પ્રાથમિક શિક્ષણના ધોરણમાં વધારો કરવા માટે મફત શિક્ષણ અધિનિયમ હેઠળ નિર્દિષ્ટ પ્રાધિકરણ દ્વારા પ્રાથમિક શિક્ષકો માટેની લઘુત્તમ લાયકાત નિર્ધારિત કરવાનું આવશ્યક બનાવવામાં આવ્યું છે અને એન.સી.ટી.ઈ. એવું જ પ્રાધિકરણ છે, જેણે પ્રાથમિકના બન્ને વિભાગો માટે પ્રાથમિક શિક્ષકોની લઘુત્તમ લાયકાત નક્કી કરી છે; અને પ્રાથમિક શિક્ષકો માટેની લાયકાતની આવશ્યકતામાં થયેલા આવા ફેરફારને ધ્યાનમાં રાખીને તથા વધુ સારું પ્રાથમિક શિક્ષણ પ્રદાન કરવા માટે સરકારે નિયમોમાં નિર્ધારિત મુજબની લઘુત્તમ ઉચ્ચ લાયકાત ધરાવતા ઉમેદવારોમાંથી જ મુખ્ય શિક્ષકની જગ્યાઓ ભરવાનો નિર્ણય કર્યો છે. શ્રી બાનાજીએ રજૂઆત કરી કે મુખ્ય શિક્ષકોને વધારાની જવાબદારી નિભાવવાની હોય છે અને તેથી મુખ્ય શિક્ષકની જગ્યાઓ માટે લઘુત્તમ તરીકે સ્નાતકની લાયકાત નિર્ધારિત કરવામાં સરકારે જે કર્યું છે તે યોગ્ય છે. શ્રી બાનાજીએ

રજૂઆત કરી કે જગ્યાઓનું સર્જન, પગારધોરણનું નિર્ધારણ, ભરતી નિયમોની રચના, લાયકાત તથા અન્ય પાત્રતાના માપદંડો નક્કી કરવાનું બધું રાજ્ય સત્તાધિકારીઓના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે છે અને જ્યાં સુધી આવા નિયમો બંધારણીય જોગવાઈઓ અથવા કોઈ અધિનિયમ અથવા કાનૂની નિયમોનું ઉલ્લંઘન કરતા ન હોય, ત્યાં સુધી ભરતીના હેતુસર તેઓ માન્ય રહેશે; અને માત્ર એટલા કારણે કે આવા નિયમો કર્મચારીઓની ભાવિ બઢતીની સંભાવનાઓને અસર કરે છે, તેમને કાયદેસર રીતે દોષિત માનવામાં આવી શકતા નથી.

૯. શ્રી બનાજીએ નીચેના નિર્ણય(ઓ) પર આધાર રાખ્યો છે:—

[૧] નમિત શર્મા વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા ના કેસમાં, જે (૨૦૧૩)૧ એસ.સી.સી. ૭૪૫ માં અહેવાલિત છે;

૧૦. ઉપરોક્ત દલીલો સામે, સંબંધિત અપીલોમાં સામાવાળાઓ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શાલિન મહેતા, સુશ્રી વિધિ ભટ્ટ સાથે, તેમજ વિદ્વાન વકીલ શ્રી એસ.પી. મજમુદારએ રજૂઆત કરી કે મફત શિક્ષણ અધિનિયમને ધ્યાનમાં લેતાં, નીચલી પ્રાથમિક અને ઉચ્ચ પ્રાથમિક શાળાઓમાં પ્રાથમિક શિક્ષકોની નિમણૂક માટેની લઘુત્તમ લાયકાત એકસરખી ન હોય ત્યારે, મુખ્ય શિક્ષકના પદ માટેની નિમણૂકના નિયમો બનાવતી વખતે આવી લઘુત્તમ લાયકાતમાં રહેલો ભેદ અવગણવામાં આવી શક્યો હોત નહીં. તેમણે રજૂ કર્યું કે સામાવાળાઓ મુખ્ય શિક્ષક તરીકે પોતાની ફરજો બજાવી રહ્યા

છે અને રાજ્ય સરકાર દ્વારા સર્જાયેલા મુખ્ય શિક્ષકના પદો ભરવા માટે ડિગ્રી શિક્ષણની લઘુત્તમ લાયકાતની આવશ્યકતા મૂકવાથી તેઓ મુખ્ય શિક્ષક તરીકેની નિમણૂક માટે સ્પર્ધા કરવાથી વંચિત થઈ જશે, ખાસ કરીને જ્યારે તેઓ મુખ્ય શિક્ષકના પદ માટે સારી રીતે અનુભવી છે. તેમણે રજૂ કર્યું કે નીચલી પ્રાથમિક શાળાઓ માટે પણ મુખ્ય શિક્ષકોની નિમણૂક માટે ડિગ્રીની લાયકાત નક્કી કરવા માટે કોઈ ચુકિતસંગત આધાર દેખાતો નથી, કારણ કે નીચલી પ્રાથમિક સ્તર માટે ડિગ્રીની આવી લાયકાતની જોગવાઈથી કોઈ હેતુ સિદ્ધ થતો જણાતો નથી. તેમણે રજૂ કર્યું કે પ્રાથમિક શિક્ષકો અને મુખ્ય શિક્ષકોની ફરજોમાં વિશેષ તફાવત નથી અને તેથી નીચલી પ્રાથમિક શાળામાં મુખ્ય શિક્ષકના પદ પર નિમણૂક માટે ડિગ્રીની લઘુત્તમ લાયકાત નક્કી કરવાથી મુખ્ય શિક્ષકના પદ માટે ઈચ્છુક ઘણા અનુભવી પ્રાથમિક શિક્ષકોને બહાર રાખવાનો પરિણામ આવી શકે છે. તેમણે રજૂ કર્યું કે હકીકતમાં, ૨૦૧૨ના નિયમોમાં કરવામાં આવેલી ડિગ્રી લાયકાતની જોગવાઈ એક વર્ગની અંદર જ બીજો વર્ગ સર્જે છે, કારણ કે પ્રાથમિક શાળાઓમાં ફરજ બજાવતા પ્રાથમિક શિક્ષકો નિયમોમાં ડિગ્રી લાયકાતના નિર્ધારણને કારણે બે અલગ વર્ગોમાં વહેંચાઈ જશે અને ડિગ્રી લાયકાત ધરાવતા પ્રાથમિક શિક્ષકોનો માત્ર એક જ વર્ગ મુખ્ય શિક્ષકના પદ માટે વિચારણા પાત્ર રહેશે. આવું કરવું માત્ર કેન્દ્રીય અધિનિયમ અને એન.સી.ટી.ઈ. નિયમનો જ ભંગ નહીં કરે, પરંતુ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬નો પણ ભંગ કરશે. તેમણે રજૂ કર્યું કે ૨૦૧૨ના નિયમોની નિયમ ૪(બી)(૧)

નીચલી પ્રાથમિક શાળાઓના મુખ્ય શિક્ષકો માટે હાલના તે શિક્ષકોની બઢતીની શક્યતાઓને સંપૂર્ણપણે રોકે છે, જેઓ પાસે જરૂરી લાયકાત નથી, કારણ કે શિક્ષકોને બઢતીનો લાભ મેળવવા માટે કોઈ અનુપાત નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો નથી.

૧૧. તેઓએ નીચેના નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો:—

[૧] પી. મુરુગેસન અને અન્ય વિ. તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્યના મામલે, જે (૧૯૯૩)૨ એસ.સી.સી. ૩૪૦ માં અહેવાલિત છે;

[૨] ફૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય વિ. ઓમ પ્રકાશ શર્મા અને અન્યના મામલે, જે (૧૯૯૮)૭ એસ.સી.સી. ૬૭૬ માં અહેવાલિત છે;

૧૨. અમે નિષ્કર્ષે પહોંચીએ છીએ કે ગુજરાત રાજ્યમાં પ્રાથમિક શિક્ષણ રાજ્ય અધિનિયમ દ્વારા નિયમિત કરવામાં આવ્યું છે. પ્રાથમિક શિક્ષકોની નિમણૂક ૧૯૭૦ના નિયમો દ્વારા સંચાલિત થતી હતી. પ્રાથમિક શિક્ષણમાં ધોરણ ૧ થી ૭નો સમાવેશ થતો હતો. ૧૯૭૦ના નિયમો મુજબ જરૂરી લાયકાત એવી હતી કે ઉમેદવારે અનુસૂચિ-૧માં ઉલ્લેખિત નીચેની લાયકાતપ્રદાન પરીક્ષાઓમાંથી કોઈ એક પરીક્ષા પાસ કરી હોવી જોઈએ:

- (૧) ગુજરાત માધ્યમિક શાળા પ્રમાણપત્ર બોર્ડની માધ્યમિક શાળા પ્રમાણપત્ર પરીક્ષા, તેમજ પ્રાથમિક શિક્ષક પ્રમાણપત્ર પરીક્ષાના પ્રમાણપત્ર સાથે;
- (૨) પ્રાથમિક શાળા પ્રમાણપત્ર પરીક્ષા સાથે પ્રાથમિક શિક્ષકનું પ્રમાણપત્ર પરીક્ષાનું પ્રમાણપત્ર;
- (૩) લોક શાળા પ્રમાણપત્ર પરીક્ષા સાથે પ્રાથમિક શિક્ષકના પ્રમાણપત્ર પરીક્ષાનું પ્રમાણપત્ર.

૧૩. એવું જણાય છે કે એન.સી.ટી.ઈ.એ અગાઉ નેશનલ કાઉન્સિલ ફોર ટીચર એજ્યુકેશન (સ્કૂલોમાં શિક્ષકોની ભરતી માટેની લઘુત્તમ લાયકાતના નિર્ધારણ અંગેના) નિયમો, ૨૦૦૧ બહાર પાડ્યા હતા. ઉક્ત નિયમો હેઠળ પ્રાથમિક શિક્ષકોની નિમણૂક માટે બે અલગ વિભાગોમાં, એટલે કે નીચલા પ્રાથમિક અને ઉચ્ચ પ્રાથમિક, લાયકાત નક્કી કરવામાં આવી હતી. આથી, પ્રાથમિક શિક્ષણને બે વિભાગોમાં, એટલે કે પ્રાથમિક અને ઉચ્ચ પ્રાથમિક (મિડલ સ્કૂલ વિભાગ)માં વહેંચવામાં આવ્યું હતું અને સુધીપ ત્રિપાઠી અને અન્ય વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય, અહેવાલિત ૨૦૦૭(૧) જિ.એલ.એચ. ૫૯૦, ના કેસમાં પૂર્ણ ખંડપીઠના નિર્ણયમાં દર્શાવ્યા મુજબ ઉક્ત નિયમો અનુસાર આવશ્યક લાયકાતો નીચે મુજબ હતી:—

(એ) મુખ્ય :

(૧) પ્રાથમિક: સિનિયર સેકન્ડરી સ્કૂલ પ્રમાણપત્ર અથવા ઈન્ટરમીડિયેટ અથવા તેના સમકક્ષ; અને

(૨) ઓછામાં ઓછી બે વર્ષની અવધિનું મૂળભૂત શિક્ષક તાલીમનું ડિપ્લોમા અથવા પ્રમાણપત્ર.

અથવા પ્રાથમિક શિક્ષણના સ્નાતક બી.એલ.એડ.)

(એ) ઉચ્ચ પ્રાથમિક : (મધ્ય શાળા વિભાગ)

(૧) સિનિયર સેકન્ડરી સ્કૂલ પ્રમાણપત્ર અથવા ઈન્ટરમીડિયેટ અથવા તેને સમકક્ષ; અને

(૨) પ્રાથમિક શિક્ષક તાલીમમાં બે વર્ષથી ઓછા નહિ હોય તેવી અવધિનો ડિપ્લોમા અથવા પ્રમાણપત્ર.

અથવા પ્રાથમિક શિક્ષણમાં સ્નાતક, બી.એલ.એડ.) અથવા શિક્ષણમાં સ્નાતક, બી.એડ. અથવા તેની સમકક્ષ પાત્રતા.

૧૪. તેમ છતાં, જ્યાં સુધી રાજ્ય સરકારનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી પ્રાથમિક શિક્ષણમાં ધોરણ ૧ થી ૭ નો સમાવેશ યથાવત્ રહ્યો હતો અને પૂર્ણ ખંડપીઠે જે રીતે નિર્ધારિત કર્યું હતું તે મુજબ, આવશ્યક લઘુત્તમ લાયકાત પી.ટી.સી. હતી.

૧૫. નિઃશુલ્ક શિક્ષણ અધિનિયમ દ્વારા પ્રાથમિક શિક્ષણ (મૂળભૂત શિક્ષણ)નો વ્યાપ ટમા ધોરણ સુધી વિસ્તૃત કરવામાં આવ્યો હતો. આવા

પ્રાથમિક શિક્ષણને બે વિભાગોમાં વહેંચવામાં આવ્યું છે, અર્થાત્ ૧લા થી ૫મા ધોરણ અને ૬ઠ્ઠા થી ૮મા ધોરણ. શિક્ષક-વિદ્યાર્થીનો અનુપાત પણ ઉક્ત અધિનિયમ દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે. રાજ્ય સરકાર પર આ બાબત સુનિશ્ચિત કરવાનો બાધ્યકારી ફરજિયાત ઉપબંધ છે કે નિઃશુલ્ક શિક્ષણ અધિનિયમમાં નિર્ધારિત વિદ્યાર્થી-શિક્ષક અનુપાત દરેક શાળામાં જાળવવામાં આવે. નિઃશુલ્ક શિક્ષણ અધિનિયમની અનુસૂચિ, જે આવા અનુપાતની જોગવાઈ કરે છે, તે ૧લા થી ૫મા ધોરણની પ્રાથમિક શાળામાં તેમજ ૬ઠ્ઠા થી ૮મા ધોરણની પ્રાથમિક શાળામાં, અનુસૂચિમાં દર્શાવેલ વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા મુજબ આવી નિમણૂક જરૂરી બને ત્યારે, મુખ્ય શિક્ષકોની નિમણૂક કરવાની પણ જોગવાઈ કરે છે.

૧૬. મફત શિક્ષણ અધિનિયમની જોગવાઈઓનું પાલન કરવા માટે, રાજ્ય સરકારે રાજ્ય અધિનિયમમાં સુધારો કરવા ગુજરાત શિક્ષણ કાયદાઓ (સુધારા) અધિનિયમ, ૨૦૧૦ અમલમાં મૂક્યો. હવે, સુધારા મુજબ, ૧લીથી ૫મી ધોરણ સુધીને નીચલા પ્રાથમિક શિક્ષણ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે અને ૬ઠ્ઠીથી ૮મી ધોરણ સુધીને ઉચ્ચ પ્રાથમિક શિક્ષણ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. રાજ્ય અધિનિયમની કલમ ૨૩માં પણ સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો, તેની ઉપકલમ (૩)માં એવી જોગવાઈ છે કે પ્રાથમિક શિક્ષકોના પદો સહિત વિવિધ પદો પર નિમણૂક માટે ઉમેદવારોની પસંદગી રાજ્ય સરકાર દ્વારા જારી કરાયેલ સૂચનાઓ અનુસાર કરવામાં આવશે.

૧૭. એવું જણાય છે કે બાળકોને નિઃશુલ્ક અને ફરજિયાત શિક્ષણના અધિકાર નિયમો, ૨૦૦૭ (‘આરટીઈ નિયમો’) ના નિયમ ૧૭ અને નિઃશુલ્ક શિક્ષણ અધિનિયમની કલમ ૨૩ મુજબ, શિક્ષકો માટેની લઘુત્તમ લાયકાત નિર્ધારિત કરવા સક્ષમ સત્તા તરીકે એનસીટીઈએ તારીખ ૨૩.૮.૨૦૧૦ ની અધિસૂચના બહાર પાડી છે, જેમાં ધોરણ ૧ થી ૫ અને ધોરણ ૬ થી ૮ માટે શિક્ષક તરીકે નિમણૂક માટેની લઘુત્તમ લાયકાત નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે. વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે આક્ષેપિત ચુકાદાના પરિણેદ ૧૨.૬ માં આવી નિર્ધારિત લાયકાતનું પુનરુત્પાદન કર્યું છે.

૧૮. માનનીય એકલ ન્યાયાધીશે નોંધ્યું છે કે નીચલા પ્રાથમિક શાળામાં પ્રાથમિક શિક્ષકની નિમણૂક માટેની લઘુત્તમ લાયકાત હજુ પણ એ જ છે, અર્થાત્ પી.ટી.સી. સાથે એસ.એસ.સી./એચ.એસ.સી. પરંતુ, એવું જણાતું નથી. અગાઉ ૧૯૭૦ના નિયમો હેઠળ જે જરૂરી હતું તે ત્રણ પરીક્ષાઓમાંથી કોઈ એક પરીક્ષા પાસ કરવી હતી, જેમાંથી એક સમગ્ર પ્રાથમિક વિભાગ, અર્થાત્ ધોરણ ૧ થી ધોરણ ૭ માટે પ્રાથમિક શિક્ષક પ્રમાણપત્ર પરીક્ષા સાથેની માધ્યમિક શાળા પ્રમાણપત્ર પરીક્ષા હતી. જોકે, એન.સી.ટી.ઈ.ની તારીખ ૨૩.૮.૨૦૧૦ની સૂચના મુજબ, નીચલા પ્રાથમિક વિભાગ માટે આવશ્યક લઘુત્તમ લાયકાત અગાઉની લાયકાત કરતાં નિશ્ચિતપણે ઊંચી છે. અગાઉના નિયમોમાં લઘુત્તમ ગુણ સાથે પરીક્ષા પાસ કરવાની કોઈ આવશ્યકતા નહોતી અને શિક્ષક પાત્રતા પરીક્ષા (ટી.ઈ.ટી.) પાસ કરવાની પણ કોઈ આવશ્યકતા નહોતી. તેથી, એ

સ્પષ્ટપણે જણાય છે કે પ્રાથમિક શિક્ષકના પદ માટે, પ્રાથમિકના નીચલા સ્તરે પણ, પ્રાથમિક શિક્ષણનું સ્તર ઊંચું લાવવા માટે ઉચ્ચ લાયકાત આવશ્યક છે. આ તબક્કે ઉદ્દેખ કરવો જરૂરી છે કે વૈકલ્પિક લાયકાતોમાંની એક, અર્થાત્ ઓછામાં ઓછા ૫૦% ગુણ સાથે સિનિયર સેકન્ડરી (અથવા તેની સમકક્ષ) અને પ્રાથમિક શિક્ષણમાં ૪ વર્ષીય સ્નાતક ઉપાધિ, જે ઉપલા પ્રાથમિક સ્તરે નિમણૂક માટે લઘુત્તમ લાયકાત તરીકે આવશ્યક છે, તે જ નીચલા પ્રાથમિક સ્તરે શિક્ષક તરીકેની નિમણૂક માટે પણ સમાન છે.

૧૯. રાજ્ય અધિનિયમમાં મુખ્ય શિક્ષકના અલગ અને વિશિષ્ટ પદ માટે કોઈ જોગવાઈ નથી. તેમ છતાં, બોમ્બે પ્રાથમિક શિક્ષણ નિયમો, ૧૯૪૯ ના નિયમ ૭૦ માં પ્રાથમિક શિક્ષકો અને મુખ્ય શિક્ષક માટે અલગ ફરજોનો ઉદ્દેખ કરવામાં આવ્યો છે. એવું જણાય છે કે મુખ્ય શિક્ષકને શિક્ષકોની સરખામણીએ થોડી વધુ જવાબદારી નિભાવવાની આવશ્યકતા રહે છે. પરંતુ મુખ્ય શિક્ષકનું પદ અલગથી રચવામાં આવ્યું નહોતું. પ્રાથમિક શિક્ષકોમાંથી જ વરિષ્ઠતમ શિક્ષકને કેટલીક વધારાની ભથ્થાં ચૂકવી મુખ્ય શિક્ષકની ફરજ બજાવવા માટે કહેવામાં આવતું હતું.

૨૦. હવે, નિઃશુલ્ક શિક્ષણ અધિનિયમના કારણે, સરકારે હેડ ટીચરની ૫૦૦૦ જગ્યાઓનું સર્જન કર્યું છે. તા. ૨૨.૬.૨૦૧૧ ના સરકારી ઠરાવમાંથી એવું જણાતું નથી કે હેડ ટીચરની જગ્યાઓ બે અલગ અલગ પ્રાથમિક વિભાગો માટે ભિન્ન રીતે સર્જવામાં આવી છે. તેમાં જે ઉદ્દેખિત છે તે એ છે કે નિઃશુલ્ક

શિક્ષણ અધિનિયમથી પ્રાથમિક શિક્ષણમાં આવેલ પરિવર્તનના કારણે, પ્રાથમિક શિક્ષણનું ધોરણ ઊંચું લાવવા માટે હેડ ટીચર તેમજ ગણિત, વિજ્ઞાન અને અંગ્રેજી વિષયોના શિક્ષકોની જગ્યાઓ સર્જવી આવશ્યક છે અને તેથી રૂપિયા ૯૩૦૦-૩૪૮૦૦ ના વેતનધોરણમાં હેડ ટીચરની ૫૦૦૦ જગ્યાઓ તથા રૂપિયા ૫૨૦૦-૨૦૨૦૦ ના વેતનધોરણમાં વિદ્યાસહાયકોની ૧૦૦૦૦ જગ્યાઓ તા. ૧.૪.૨૦૧૧ થી અમલમાં આવે તે રીતે સર્જવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે. પ્રાથમિક શાળાઓમાં નિમણૂક થનારા આવા હેડ ટીચરો માટેનું વેતનધોરણ એકસરખું છે. અરજીઓ સાથે પરિશિષ્ટરૂપે જોડાયેલા તા. ૧૮.૧.૨૦૧૨ ની અધિસૂચના દ્વારા બનાવવામાં આવેલા નિયમો આવા હેડ ટીચરોની ભરતીને નિયમિત કરવા માટે છે. નિયમો સમાન પ્રમાણમાં બઢતી અને સીધી પસંદગી દ્વારા હેડ ટીચરની જગ્યાએ નિમણૂક કરવાની જોગવાઈ કરે છે. સામાવાળાઓની ફરિયાદ મુખ્યત્વે હેડ ટીચરની જગ્યાને માટે લઘુત્તમ લાયકાત તરીકે સ્નાતક પદવીની જોગવાઈ કરવાના વિરોધમાં છે. ઉપનિયમ ૨ થી ૪ નીચે મુજબ છે:-

૨. પ્રાથમિક શિક્ષણ નિયામકની અધિનસ્ત સેવામાં અથવા સંબંધિત જિલ્લા અથવા નગરપાલિકા પ્રાથમિક શિક્ષણ સમિતિમાં, વર્ગ ૩ના મુખ્ય શિક્ષકના પદ પર નિમણૂક નીચે મુજબ પૈકી કોઈ એક રીતે કરવામાં આવશે, એટલે કે,-

(એ) સાબિત પ્રતિભા અને કાર્યક્ષમતા ધરાવતા વ્યક્તિને, નીચે દર્શાવેલ

વ્યક્તિઓમાંથી બઢતી ઢ્ઢારા, નિયુક્તિ કરવાથી, જે,-

(૧) પ્રાથમિક શિક્ષણ નિયામક કચેરીની અથવા સંબંધિત જિલ્લા અથવા નગરપાલિકા પ્રાથમિક શિક્ષણ સમિતિની અધીનસ્થ સેવામાં વર્ગ ૩ ના પ્રાથમિક શિક્ષકના કેડરમાં ઓછામાં ઓછા પાંચ વર્ષ સુધી કામ કર્યું હોય;

(૨) ગુજરાત નાગરિક સેવાઓ કમ્પ્યુટર કૌશલ્ય તાલીમ અને પરીક્ષા નિયમો, ૨૦૦૬ ની જોગવાઈઓ મુજબ કમ્પ્યુટર જ્ઞાન માટેની લાયકાત પરીક્ષા પાસ કરી હોય;

(૩) સીધી પસંદગી માટે નિયમ ૪ ના ખંડ (બી) માં નિર્ધારિત મુજબની શૈક્ષણિક લાયકાતો ધરાવતો હોય; અને

(૪) સરકાર ઢ્ઢારા નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવી મુખ્ય શિક્ષક અભિરુચિ કસોટી પાસ કરી હોય:

પરંતુ શરતે કે જ્યાં નિમણૂક સત્તાધિકારીને સંતોષ થાય કે ઉપખંડ (૧) માં દર્શાવેલ અનુભવ ધરાવતો વ્યક્તિ બઢતી માટે ઉપલબ્ધ નથી અને ઓછી અવધિનો અનુભવ ધરાવતા વ્યક્તિને પણ બઢતી ઢ્ઢારા પદ ભરવું જાહેર હિતમાં જરૂરી છે; ત્યાં તે, લેખિતમાં નોંધવાનાં કારણોસર, એવા વ્યક્તિને બઢતી આપી શકશે જે ઉપખંડ (૧) માં દર્શાવેલ અવધિના ઓછામાં ઓછા બે તૃતિયાંશ જેટલી અવધિનો અનુભવ ધરાવતો હોય; અથવા

(બી) સીધી પસંદગી દ્વારા.

૩. બઢતી દ્વારા અને સીધી પસંદગી દ્વારા થતી નિમણૂકો ૧:૧ ના ગુણોત્તરમાં કરવામાં આવશે.

૪. નિયમ ૨ માં ઉલ્લેખિત પદ પર સીધી પસંદગી દ્વારા નિમણૂક માટે પાત્ર થવા માટે, ઉમેદવારએ નીચે મુજબ હોવું જોઈએ, -

(એ) વયના ૩૫ વર્ષથી વધુ ન હોવું જોઈએ:

પરંતુ એટલું પ્રાવધાન છે કે અનુસૂચિત જાતિઓ, અનુસૂચિત જનજાતિઓ અથવા સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગો અથવા મહિલાઓને આવતી ઉમેદવારના હિતમાં, ગુજરાત નાગરિક સેવાઓ વર્ગીકરણ અને ભરતી (સામાન્ય) નિયમો, ૧૯૬૭ ની જોગવાઈઓ અનુસાર, મહત્તમ વયમર્યાદામાં શિથિલતા આપવામાં આવી શકે:

પરંતુ વધુમાં જોગવાઈ એવી કરવામાં આવે છે કે ગુજરાત સિવિલ સર્વિસિસ ક્લાસિફિકેશન એન્ડ રિફ્રૂટમેન્ટ (જનરલ) રૂલ્સ, ૧૯૬૭ ની જોગવાઈઓ અનુસાર, જે ઉમેદવાર ગુજરાત સરકારની સેવામાં હોય તેના હિતમાં ઉચ્ચ વયમર્યાદામાં શિથિલતા આપવામાં આવી શકે છે.

(બી) (૧) ભારતમાં કેન્દ્રીય અથવા રાજ્ય અધિનિયમ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ સ્થાપિત અથવા સમાવિષ્ટ કોઈપણ યુનિવર્સિટી અથવા સંસ્થા પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલી સ્નાતકની ડિગ્રી ધરાવતા હોવા જોઈએ અથવા સરકાર દ્વારા તેવી રીતે માન્ય કરાયેલ કોઈ અન્ય શૈક્ષણિક સંસ્થા પાસેથી, અથવા યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૩ હેઠળ ડીમ્ડ યુનિવર્સિટી તરીકે જાહેર કરાયેલ હોય; અને

(૧) સરકારે માન્યતા આપેલી કોઈપણ શૈક્ષણિક સંસ્થાનો પ્રાથમિક શિક્ષક અભ્યાસક્રમનો બે વર્ષનો પ્રમાણપત્ર અભ્યાસક્રમ પૂર્ણ કર્યો હોય; અથવા

(૨) ભારતમાં કેન્દ્રીય અથવા રાજ્ય અધિનિયમ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ સ્થાપિત અથવા સમાવી લેવાયેલી કોઈપણ યુનિવર્સિટી અથવા સંસ્થા પાસેથી પ્રાપ્ત વિશેષ શિક્ષણમાં એક વર્ષની ઉપાધિ ધરાવતો હોવો જોઈએ, અથવા સરકાર દ્વારા તેવી તરીકે માન્ય કરાયેલ કોઈ અન્ય શૈક્ષણિક સંસ્થા પાસેથી, અથવા યુનિવર્સિટી અનુદાન આયોગ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૩ હેઠળ અભિપ્રેત યુનિવર્સિટી તરીકે જાહેર કરાયેલ સંસ્થા પાસેથી; અથવા

(૩) ભારતની કેન્દ્રીય અથવા રાજ્ય કાયદા દ્વારા અથવા તેના અધિન

સ્થાપિત અથવા સમાવવામાં આવેલી કોઈપણ વિશ્વવિદ્યાલય અથવા સંસ્થા પાસેથી પ્રાપ્ત શિક્ષણ વિષયની ડિગ્રી ધરાવતો હોવો જોઈએ, અથવા સરકાર દ્વારા તેવી માન્યતા પ્રાપ્ત અન્ય કોઈ શૈક્ષણિક સંસ્થા પાસેથી, અથવા યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૩ હેઠળ ડીમ્ડ યુનિવર્સિટી તરીકે જાહેર કરવામાં આવેલી સંસ્થા પાસેથી; અથવા

(૨) માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ દ્વારા તેવામાં આવેલી ઉચ્ચતર માધ્યમિક પ્રમાણપત્ર પરીક્ષા પાસ કરી હોય; અને નીચે મુજબ ધરાવતો હોય, –

(૧) કેન્દ્ર અથવા રાજ્ય અધિનિયમ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ સ્થાપિત અથવા નિગમિત કોઈપણ વિશ્વવિદ્યાલય અથવા સંસ્થા પાસેથી પ્રાપ્ત પ્રાથમિક શિક્ષણમાં ચાર વર્ષીય સ્નાતક ઉપાધિ, અથવા સરકાર દ્વારા તેવી તરીકે માન્ય કરાયેલ કોઈપણ અન્ય શૈક્ષણિક સંસ્થા પાસેથી પ્રાપ્ત તેવી ઉપાધિ, અથવા યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૩ હેઠળ માન્ય વિશ્વવિદ્યાલય તરીકે જાહેર કરાયેલ સંસ્થા પાસેથી પ્રાપ્ત તેવી ઉપાધિ; અથવા

(૨) ભારતમાં કેન્દ્રીય અથવા રાજ્ય અધિનિયમ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ

સ્થાપિત કે નિગમિત કરવામાં આવેલી કોઈપણ વિશ્વવિદ્યાલય અથવા સંસ્થા પાસેથી શિક્ષણમાં ચાર વર્ષીય સ્નાતક ઉપાધિ, અથવા સરકાર દ્વારા તેવી તરીકે માન્ય કરવામાં આવેલી કોઈપણ અન્ય શૈક્ષણિક સંસ્થા પાસેથી, અથવા યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૩ હેઠળ અનુમાનિત વિશ્વવિદ્યાલય તરીકે જાહેર કરવામાં આવેલી સંસ્થામાંથી; અથવા

(સી) સરકારે જે મુજબ નિર્ધારિત કર્યું હોય તે મુજબ મુખ્ય શિક્ષક યોગ્યતા કસોટી પાસ કરી હોય;

(ડી) સરકારી અથવા અનુદાનિત અથવા બિનઅનુદાનિત ખાનગી નીચલી પ્રાથમિક શાળા અથવા ઉચ્ચ પ્રાથમિક શાળા અથવા માધ્યમિક શિક્ષણ શાળા અથવા ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ શાળા અથવા પ્રાથમિક શિક્ષણ અધ્યાપન મંદિર અથવા જિલ્લા શિક્ષણ અને તાલીમ સંસ્થા (ડાયેટ) માં શિક્ષક અથવા વિદ્યાસહાયક તરીકે શિક્ષણ આપવાનો અલગ અથવા સંયુક્ત રીતે ઓછામાં ઓછો પાંચ વર્ષનો અનુભવ ધરાવતા હોય;

(ઈ) ગુજરાત સિવિલ સર્વિસેસ ક્લાસિફિકેશન એન્ડ રિફ્રેશમેન્ટ (જનરલ) નિયમો, ૧૯૬૭ માં નિર્ધારિત મુજબ કમ્પ્યુટર ઉપયોગનું મૂળભૂત જ્ઞાન ધરાવતું હોવું; અને

(એફ) ગુજરાતી અથવા હિન્દી અથવા બંનેનું પૂરતું જ્ઞાન ધરાવવું.”

૨૧. નોંધવાનું આવશ્યક છે કે વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો છે કે રાજ્ય અધિનિયમની કલમ ૨૩(૩) હેઠળની સત્તાઓના ઉપયોગથી બનાવવામાં આવેલા વર્ષ ૨૦૧૨ના નિયમોને રાજ્ય અધિનિયમની કલમ ૬૩ અને કલમ ૨૩(૩) વિરુદ્ધ સત્તાતીત જાહેર કરી શકાય તેમ નથી અને નિયમોની માન્યતા અંગેનો વાંધો નામંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો. તેમ છતાં, વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો છે કે વર્ષ ૨૦૧૨ના નિયમોને વૈધાનિક નિયમોનો દરજ્જો પ્રાપ્ત નથી અને પસંદગી પ્રક્રિયાના હેતુસર તેઓને રાજ્ય અધિનિયમની કલમ ૨૩(૩) હેઠળ જારી કરાયેલ ‘સૂચનાઓ’ તરીકે માનવામાં અને અર્થઘટન કરવામાં આવી રહ્યા છે. વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે એ પણ અવલોકન કર્યું છે કે જો એન.સી.ટી.ઈ.એ કોઈ પદ માટે લઘુત્તમ લાયકાત નિર્ધારિત કરી હોય, તો રાજ્ય સરકાર સહિત કોઈપણ અન્ય સત્તાધિકારી કોઈ બીજી અથવા ભિન્ન લાયકાત નિર્ધારિત કરી શકશે નહીં. પરંતુ, જો એન.સી.ટી.ઈ.એ કોઈ પદ માટે લાયકાત નિર્ધારિત ન કરી હોય, તો એવા પદ માટે એન.સી.ટી.ઈ. લાયકાત નિર્ધારિત કરે ત્યાં સુધી, રાજ્ય સરકાર જરૂરિયાત ઊભી થાય તો ખાલી જગ્યા પૂરી કરવા માટે એવા પદ માટે લાયકાત નિર્ધારિત કરી શકે. વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે વધુમાં એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો છે કે વર્ષ ૨૦૧૨ના નિયમોમાં વડા શિક્ષકો માટે નિર્ધારિત લાયકાત, જ્યાં સુધી ઉચ્ચ પ્રાથમિક સ્તરનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી તે પ્રાથમિક શિક્ષકોના પદ માટે

એન.સી.ટી.ઈ. દ્વારા નિર્ધારિત લઘુત્તમ લાયકાતને અનુરૂપ છે. જોકે, વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો છે કે નીચલા પ્રાથમિક સ્તર માટે વડા શિક્ષકોના પદ માટે નિર્ધારિત સ્નાતકની લઘુત્તમ લાયકાત પ્રાથમિક શિક્ષકોના પદ માટે એન.સી.ટી.ઈ. દ્વારા નિર્ધારિત લઘુત્તમ લાયકાતને અનુરૂપ ન હોવાથી, તેને રદ કરવી આવશ્યક છે.

૨૨. અગાઉ નોંધ્યા મુજબ, પ્રાથમિક શાળામાં મુખ્ય શિક્ષકનું પદ ક્યારેય સર્જવામાં આવ્યું નહોતું, પરંતુ સૌથી વરિષ્ઠ શિક્ષકને મુખ્ય શિક્ષકની ફરજ બજાવવા માટે કહેવામાં આવતું હતું. પ્રથમ વખત ૨૦૧૧ માં સરકારે પગારધોરણ સાથે મુખ્ય શિક્ષકના પદો સર્જ્યા. આવા મુખ્ય શિક્ષકના પદો પર ભરતી માટે, ૧૯૭૦ ના નિયમો જેવા કોઈ અલગ કાનૂની નિયમો ઉપલબ્ધ નહોતા કે અમલમાં નહોતા. મુખ્ય શિક્ષકના પદ પર નિમણૂક માટે આવા કાનૂની નિયમોના અભાવે, રાજ્ય અધિનિયમની કલમ ૨૩ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને નિયમો ઘડવામાં સરકાર ન્યાયસંગત હતી. વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે પણ નોંધ્યું છે કે કાનૂની નિયમોના અભાવે કોઈ ખાલીપો અથવા શૂન્યાવકાશ રહી શકતો નથી. તેથી, વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે ઠરાવ્યું છે કે ૨૦૧૨ ના નિયમો, ભલે તેમને કાનૂની નિયમોના અભાવે સૂચનાઓ તરીકે વર્ણવવામાં આવ્યા હોય અને એવું નામ આપવામાં આવ્યું હોય, તથાપિ તેઓ વિધિપૂર્ણ રીતે બનાવવામાં આવ્યા છે. કાનૂની નિયમોના અભાવે, સૂચનાઓ તરીકે ઓળખાતા ૨૦૧૨ ના નિયમો, મુખ્ય શિક્ષકના પદો પર નિમણૂકના હેતુસર, બઢતી દ્વારા હોય કે સીધી

પસંદગી દ્વારા હોય, કોઈપણ પદ્ધતિથી, ક્ષેત્રને નિયંત્રિત કરી શકે છે. જો સરકારને મુખ્ય શિક્ષકના પદો પર ભરતીને નિયમિત કરવા માટે આવા નિયમો બનાવવાની અન્યથા સત્તા હતી અને જો આવા નિયમો બંધારણીય જોગવાઈઓ અથવા કોઈ કાનૂની જોગવાઈના અપહરણરૂપ અથવા ઉદ્ધંધનરૂપ હોવાનું માનવામાં આવતું ન હોય, તો એવું કહેવાનો કોઈ આધાર બનતો નથી કે નીચલી પ્રાથમિક સ્તરે મુખ્ય શિક્ષકના પદ માટે ડિગ્રીની લાયકાત નિર્ધારિત કરતાં આવા નિયમોનું પાલન ન કરવું જોઈએ. જ્યારે સરકારે મુખ્ય શિક્ષકના પદો સર્જવાનો અને મુખ્ય શિક્ષકના પદો પર ભરતી માટે નિયમો બનાવવાનો નિર્ણય કર્યો, ત્યારે આવશ્યક લાયકાત નિર્ધારિત કરવાનું સંપૂર્ણપણે સરકારના અધિકારક્ષેત્રમાં હતું. કોઈ નિર્ધારિત પદ માટે કઈ લાયકાત જરૂરી છે તે સંપૂર્ણપણે સરકારના ક્ષેત્રાધિકારમાં આવે છે. કોઈ વિશિષ્ટ પદ માટે ન્યૂનતમ લાયકાત નિર્ધારિત કરવા બાબત રાજ્યના નિર્ણય પર અદાલતનો ન્યાયિક પુનર્વિલોકન સીમિત રહેશે. એવું કહેવું યોગ્ય નથી કે નીચલી પ્રાથમિક શાળામાં મુખ્ય શિક્ષકના પદો માટે ડિગ્રી લાયકાતનું નિર્ધારણ એનસીટીઈના નિયમનો અને નિઃશુલ્ક શિક્ષણ અધિનિયમને વિરુદ્ધ છે. નિઃશુલ્ક શિક્ષણ અધિનિયમ મુજબ એનસીટીઈ દ્વારા નિર્ધારિત ન્યૂનતમ લાયકાત પ્રાથમિક શિક્ષકના પદ માટે છે, મુખ્ય શિક્ષક માટે નહીં. આ બાબત અવગણવામાં આવી શકે તેમ નથી કે નિઃશુલ્ક શિક્ષણ અધિનિયમ પ્રાથમિક શાળાઓમાં મુખ્ય શિક્ષકો હોવા અનિવાર્ય બનાવે છે અને મુખ્ય શિક્ષકો માટેની ન્યૂનતમ લાયકાતનું નિર્ધારણ

ક્યાંય કરવામાં આવેલ નથી. નિઃશુલ્ક શિક્ષણ અધિનિયમ અને એનસીટીઈ બંનેનો હેતુ પ્રાથમિક શિક્ષણનું વધુ સારો ધોરણ સુનિશ્ચિત કરવાનો છે. આવા હેતુ અને ઉદ્દેશને સિદ્ધ કરવા માટે, જો રાજ્ય સરકારે મુખ્ય શિક્ષકની નિમણૂક માટે સ્નાતકની ન્યૂનતમ લાયકાત નક્કી કરી હોય, તો એવું કહી શકાય કે તે નિઃશુલ્ક શિક્ષણ અધિનિયમના હેતુ અને ઉદ્દેશ સાથે સુસંગત છે. ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ મુખ્ય શિક્ષકોની ફરજો, ૧૯૪૯ ના નિયમોના નિયમ ૭૦ માંથી અને જણાવેલા નિયમોની અનુસૂચિ-ઈ માં ઉલ્લેખિત મુજબ, પ્રાથમિક શિક્ષકોની ફરજો કરતાં જવાબદારીના દૃષ્ટિએ ઘણો ઊંચો દરજ્જો ધરાવે છે.

૨૩. જોકે, અમને સામાવાળાઓ તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલોની આ દલીલોમાં સાર જણાય છે કે સ્નાતક લાયકાત ન ધરાવતા પ્રાથમિક શિક્ષકો અને સ્નાતક લાયકાત ધરાવતા પ્રાથમિક શિક્ષકો વચ્ચે બઢતી માટે અમુક પ્રમાણ ૨૦૧૨ ના નિયમોમાં નિર્ધારિત કરવું જોઈએ હતું.

૨૪. અમને જણાય છે કે ૨૦૧૨ના નિયમો મુજબ, હેડ ટીચરના પદો સમાન અનુપાતમાં બઢતી અને સીધી ભરતી દ્વારા ભરવાના હોવા છતાં, કોઈપણ સ્થિતિમાં અનુભવ ધરાવતા પરંતુ આવશ્યક લાયકાત વિના રહેલા વર્તમાન શિક્ષક ક્યારેય હેડ ટીચરના પદ સુધી પહોંચી શકશે નહીં અને સ્થગિત જ રહેશે.

૨૫. પી. મુરુગેસન (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે

એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો છે કે જ્યાં સીધી ભરતીથી આવેલા કર્મચારીઓ અને બઢતી પામેલા કર્મચારીઓને એક સામાન્ય વર્ગમાં એકીકૃત કરવામાં આવે છે, ત્યાં ઉચ્ચ કેડરમાં બઢતીના હેતુસર તેઓનું વર્ગીકરણ શૈક્ષણિક લાયકાતના આધારે કરી શકાય છે. જ્યારે નિયમો બનાવીને ડિપ્લોમાધારકોને બઢતીમાંથી સંપૂર્ણપણે બાકાત રાખી શકાય છે, ત્યારે નિયમ બનાવનાર સત્તાને બઢતી મર્યાદિત કરવાથી અટકાવી શકાય નહીં. નિયમ બનાવનાર સત્તા, વહીવટની કાર્યક્ષમતા અને અન્ય સંબંધિત પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને, એવો મત ધરાવી શકે છે કે ડિપ્લોમાધારકોને બઢતીમાંથી સંપૂર્ણપણે બાકાત રાખવું જરૂરી નથી, પરંતુ તેમની બઢતીની તકો મર્યાદિત કરવી જોઈએ.

૨૬. તે જ રીતે, ટી.આર. કોથંડરામન અને અન્ય વિ. તમિલ નાડુ વોટર સપ્લાય એન્ડ ડ્રેનેજ બીડી અને અન્યના કેસમાં, જે (૧૯૯૪) ૬ એસ.સી.સી. ૨૮૨ માં અહેવાલિત છે, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ પરિણેદ ૧૬ માં ઠરાવ્યું અને અવલોકન કર્યું છે:—

“૧૬. ઉપર જે જણાવવામાં આવ્યું છે તેમાંથી, જાહેર સેવામાં બઢતી સાથે સંબંધિત વર્ગીકરણના આધાર તરીકે શૈક્ષણિક લાયકાત અંગે નીચે મુજબના કાનૂની સિદ્ધાંતો સ્પષ્ટ થાય છે:

(૧) ઉચ્ચ શૈક્ષણિક લાયકાત વર્ગીકરણ માટેનો સ્વીકાર્ય આધાર છે, જેની સ્વીકાર્યતા દરેક કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ પર નિર્ભર

રહેશે.

(૨) ઉચ્ચ શૈક્ષણિક લાયકાત માત્ર બઢતી રોકવા માટેનો જ આધાર બની શકે એવું નથી, પરંતુ બઢતીના વ્યાપને મર્યાદિત કરવા માટેનો પણ આધાર બની શકે છે.

(૩) તેમ છતાં મૂકવામાં આવેલા પ્રતિબંધોનો વ્યાપ એવો ન હોઈ શકે કે જેના કારણે બઢતી મેળવવાની શક્યતાઓ ગંભીર રીતે જોખમાય. આ નિર્ધારિત કરવા માટે, પ્રતિબંધનો વ્યાપ કેટલો છે તે પણ જોવો પડશે જેથી તે ચુકિતપૂર્ણ છે કે નહીં તે નિશ્ચિત કરી શકાય. તેના કારણે આગળ દર્શાવવામાં આવે છે.” ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત મામલામાં, બઢતી માટે ડિગ્રીધારક અને ડિપ્લોમાધારક વચ્ચે ૩:૨ નો ગુણોત્તર ચુકિતપૂર્ણ માનવામાં આવ્યો હતો અને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ નું ઉલ્લંઘન કરતો નથી એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું.

૨૭. ટી.આર. કોઠંડરામન (ઉપરોક્ત) ના મામલામાં આપેલ ઉપરોક્ત નિર્ણયનો વિચાર માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પી.એ. ચંદ્રન અને અન્ય વિ. બોર્ડ ઓફ રેવન્યુ (એક્સાઈઝ) અને અન્ય, જે ૧૯૯૫ સપ્લિ. (૧) એસ.સી.સી. ૧૫૯ માં અહેવાલિત છે, તે મામલામાં કર્યો હતો, જેમાં નિર્ધારણ માટેનો મુદ્દો એવો હતો કે એક્સાઈઝ ગાર્ડમાંથી એક્સાઈઝ પ્રિવેન્ટિવ ઓફિસર ના પદ પર

બઢતી માટે એસ.એસ.એલ.સી. (સેકન્ડરી સ્કૂલ લીવિંગ સર્ટિફિકેટ) ની લાયકાત ધરાવતા અને આવી લાયકાત ન ધરાવતા વ્યક્તિઓ વચ્ચે ૧:૧ ના અનુપાતની જોગવાઈ કરવી, શું બંધારણીય રીતે દોષગ્રસ્ત છે કે નહીં. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિણેદ ૪ થી ૬ માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું અને અવલોકન કર્યું છે:—

૪. ઉપરોક્ત દલીલ અંગે અમે એટલું જણાવીશું કે અબ્દુલ બશીરના મામલામાં આ અદાલતે સંબંધિત અનુપાતને ભેદભાવપૂર્ણ ગણ્યો હતો, કારણ કે ઇતિહાસમાંથી એ સ્પષ્ટ થતું નહોતું કે હોદ્દાધારકોની બે શ્રેણીઓ સાથે ભિન્ન વર્તન કરવામાં આવતું હતું કે નહીં, જેમ કે કોઠાંડરામનના ચુકાદાના પરિણેદ ૭ માં દર્શાવવામાં આવ્યું છે. તેમ છતાં, અબ્દુલ બશીરના મામલાનો નિર્ણય અસર્વિસમાપન શાળા છોડ પ્રમાણપત્ર વિનાના આબકારી રક્ષકોને સહાયરૂપ બની શકતો નથી, કારણ કે વર્તમાન મામલાઓમાં નોંધાયેલ સામગ્રી પરથી એ દર્શાય છે કે કેરળ રાજ્યની રચના થયાથી (૧-૧૧-૧૯૫૬) જ આબકારી પ્રતિબંધક અધિકારીઓ માટે અસર્વિસમાપન શાળા છોડ પ્રમાણપત્ર સમકક્ષ શૈક્ષણિક લાયકાત આવશ્યક રાખવામાં આવી હતી. રાજ્યની રચના પછી કાર્યપાલક આદેશો બહાર પાડી તે હકીકત નિર્ધારિત કરવામાં આવી હતી કે આબકારી પ્રતિબંધક અધિકારીઓના કેડરમાં બઢતી

માટે હોદ્દાધારકો પાસે લઘુત્તમ શૈક્ષણિક લાયકાત તરીકે ઈ.એસ.એલ.સી. અથવા એસ.એસ.એલ.સી. હોવી આવશ્યક રહેશે. આ બાબત તા. ૨૩-૮-૧૯૫૭ના જી.ઓ. દ્વારા કરવામાં આવી હતી, જિસકી નકલ ૧૯૮૭ની એસ.એલ.પી. (સી) ક્રમાંક ૧૨૩૯૮માંથી ઉદ્ભવેલી અપીલમાં અનુબંધક એ-૪ તરીકે છે. ત્યારબાદ તા. ૧૪-૮-૧૯૫૯નો જી.ઓ. (અનુબંધક એપ) બહાર પાડવામાં આવ્યો, જેમાં પણ આબકારી રક્ષકોને પ્રતિબંધક અધિકારીના કેડરમાં બઢતી આપવા માટે લઘુત્તમ શૈક્ષણિક લાયકાત તરીકે ઈ.એસ.એલ.સી. અથવા એસ.એસ.એલ.સી. દર્શાવવામાં આવી હતી. પછી તા. ૨-૩-૧૯૬૫નો જી.ઓ. (અનુબંધક એ-૬) આવ્યો, જેમાં ૩ વર્ષની લઘુત્તમ સેવા ધરાવતા એસ.એસ.એલ.સી. લાયકાતવાળા આબકારી રક્ષકો અને ૧૫ વર્ષની લઘુત્તમ સેવા ધરાવતા અસર્વિસમાપન શાળા છોડ પ્રમાણપત્ર વિનાના આબકારી રક્ષકો વચ્ચે ૧:૧ નો અનુપાત નક્કી કરવામાં આવ્યો હતો. તા. ૨૯-૨-૧૯૬૮નો વધુ એક આદેશ પણ છે, જે અનુબંધક એ-૭ તરીકે છે અને મુખ્યત્વે એ જ અસર ધરાવે છે. ત્યારબાદ હાલમાં વિચારાધીન કાયદેસર નિયમો, જેમને કેરળ આબકારી અને પ્રતિબંધ ગૌણ સેવા માટેના વિશેષ નિયમો તરીકે ઓળખવામાં આવે છે, ઘડવામાં આવ્યા, જેમાં

અગાઉનો અનુપાત યથાવત્ રાખતાં અસર્વિસમાપન શાળા છોડ પ્રમાણપત્ર વિનાના આબકારી રક્ષકો બાબતે અનુભવની લાયકાત ૭ વર્ષ સુધી ઘટાડવામાં આવી હતી.

૫. આ પરથી જણાય છે કે ઐતિહાસિક રીતે એક્સાઈઝ પ્રિવેન્ટિવ ઓફિસરનું પદ એસ.એસ.એલ.સી.ની લઘુત્તમ લાયકાત ધરાવતા એક્સાઈઝ ગાર્ડ્સ દ્વારા ભરવાનું આવશ્યક હતું. આ જ કારણે નોન-એસ.એસ.એલ.સી. એક્સાઈઝ ગાર્ડ્સ દ્વારા અબ્દુલ બશીર કેસનો સહારો લેવાઈ શકતો નથી, કારણ કે તેમના ઇતિહાસમાં આ બે વર્ગોને ભિન્ન પ્રકારનું વર્તન આપવામાં આવતું હતું તેવું દર્શાવતું નહોતું, જ્યારે અહીં સ્થિતિ ભિન્ન છે.

૬. અમે કેટલાક સામાવાળાઓ તરફથી હાજર રહેલા શ્રી સાંધીએ ઉઠાવેલી બીજી એક દલીલનો પણ વિચાર કરી શકીએ; તે દલીલ એવી છે કે ૭ વર્ષનો સેવાકીય અનુભવ પ્રાપ્ત થયા પછી બિન-એસ.એસ.એલ.સી. આબકારી ગાર્ડો, જેઓ પાસે શૈક્ષણિક લાયકાત તરીકે એસ.એસ.એલ.સી. છે અને જેઓએ ૩ વર્ષની સેવા બજાવી છે એવા આબકારી ગાર્ડોની સમકક્ષ સ્થિતિમાં આવી જાય છે. વિદ્વાન વકીલના કહેવા મુજબ, એવા બિન-એસ.એસ.એલ.સી. આબકારી ગાર્ડોને, જેઓ ૭ વર્ષની સેવા બજાવ્યા બાદ આબકારી પ્રતિરોધક અધિકારીના પદ પર બઢતી

મેળવવા પાત્ર બની ગયા છે, તેમને આબકારી પ્રતિરોધક અધિકારીના પદો ન આપવાનું માન્ય ગણાવી શકાય તેમ નથી. અમે આ રજૂઆતથી પ્રભાવિત થયા છીએ, કારણ કે અનુપાત નક્કી કરવાનો અર્થ માત્ર બઢતીની તકોને મુલતવી રાખવાનો છે, બઢતીને સ્વયં અસ્વીકારવાનો નથી. ૧:૧ નો અનુપાત નક્કી કરીને નિયમ હકીકતમાં બંને વર્ગોને સમાન તક આપે છે, ભલે તેની અસર એવી થાય કે કેટલાક બિન-એસ.એસ.એલ.સી. આબકારી ગાર્ડો, જો કે તેઓ એસ.એસ.એલ.સી. આબકારી ગાર્ડોથી જેષ્ઠ હોય, તો પણ જો ખાલી પડનાર પદ એસ.એસ.એલ.સી. લાયકાત ધરાવતા આબકારી ગાર્ડો માટે નિર્ધારિત હોય, તો તેમને ઉચ્ચ પદ પર બાદમાં બઢતી મળે. આવી પરિસ્થિતિમાં, બિન-એસ.એસ.એલ.સી. આબકારી ગાર્ડોમાં સર્વજેષ્ઠ વ્યક્તિને ત્યારપછીની ખાલી જગ્યાએ બઢતી અપાશે, કારણ કે તે જગ્યા એવા હોદ્દાના માટે નિર્ધારિત હશે. તેથી, બિન-એસ.એસ.એલ.સી. આબકારી ગાર્ડોની બઢતીની તક માત્ર મુલતવી રહે છે, તેનો ઈનકાર થતો નથી. આ સ્થાપિત કાનૂન છે કે અનુચ્છેદ ૧૬ નો આશરો લઈને બઢતીનો દાવો કરી શકાય નહીં, કારણ કે કોઈપણ હોદ્દાને બઢતી મેળવવાનો હક નથી અને એ કારણે બઢતીની તકને અનુચ્છેદ ૧૬ દ્વારા કલ્પાયેલ અધિકારની

વ્યાપ્તિમાં આવતી ગણવામાં આવી નથી.

૨૮. વર્તમાન કેસમાં, ૨૦૧૨ના નિયમો ઘડવામાં આવ્યા ત્યાં સુધી, મુખ્ય શિક્ષકની જગ્યાઓ પ્રાથમિક શિક્ષકની નિમણૂક માટે આવશ્યક તેવી જ લાયકાત ધરાવતા પ્રાથમિક શિક્ષકો દ્વારા સંભાળવામાં આવતી હતી. હવે, આવા પ્રાથમિક શિક્ષકોને તેઓ પાસે ઉચ્ચતર લાયકાત ન હોવાના આધાર પર બઢતી માટેની વિચારણામાંથી સંપૂર્ણપણે બહાર રાખવામાં આવ્યા છે. આવા શિક્ષકો માટે, બઢતી પર સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ મૂકવાના બદલે, તેમની બઢતી માટે વિચારણા કરવામાં આવે તે માટે વધુ અનુભવની વધારાની શરત સાથે કેટલીક મર્યાદિત જોગવાઈ કરી શકાય તેમ હતી.

૨૯. કુલદીપ કુમાર ગુપ્તા અને અન્ય વિ. એચ.પી. સ્ટેટ ઇલેક્ટ્રીસિટી બોર્ડ અને અન્યના કેસમાં, જે (૨૦૦૧)૧ એસસીસી ૪૭૫ માં અહેવાલિત છે, સર્વોચ્ચ અદાલતે ફીડર વર્ગમાં રહેલ અયોગ્ય વ્યક્તિઓને ઉચ્ચ પદ પર બઢતી આપવા માટે અલગ ક્વોટાની જોગવાઈની કાયદેસરતા કે અન્યથા અંગે વિચારણા કરી હતી. સહાયક ઇજનેરના વર્ગમાં બઢતીના ક્વોટામાં નિર્દિષ્ટ ટકા જેટલી ખાલી જગ્યાઓ લાંબી સેવા અવધિ ધરાવતા અયોગ્ય જુનિયર ઇજનેરોમાંથી ભરવા અંગેના વિનિયમની જોગવાઈના બંધારણીય માન્યતાને યથાવત રાખતાં સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિષ્દે ૫ થી ૭ માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું અને અવલોકન કર્યું:—

૫. આ અપીલોમાં રજૂ કરાયેલા દાવાકૃત તથ્યો અને ઉઠાવવામાં આવેલા વાદવિવાદોને ધ્યાનમાં લેતા, અમારી વિચારણા માટે ખરેખર નીચેના પ્રશ્નો ઉદ્ભવે છે :

૧. જુનિયર એન્જિનિયરોનો ફીડર વર્ગ, જે ભરતીના બે સ્ત્રોતોમાંથી ભરવામાં આવેલો છે, જેમાં એક તરફ લાયકાતધારક ડિપ્લોમાધારકોને સીધી ભરતી દ્વારા અને બીજી તરફ અલાયકાતધારક મેટ્રિક્યુલેટ આઈ.ટી.આઈ. પ્રમાણપત્રધારકોને બઢતી દ્વારા સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે, તો શું તેમને આસિસ્ટન્ટ એન્જિનિયરના પદ પર બઢતીના પ્રશ્નમાં અલગથી વિચારણા કરી શકાય અને શું આવી અલગ વિચારણા કોઈ સંવિધાનિક આદેશનું ઉદ્દંધન કરે છે?

૨. બઢતીના કેડરમાં ક્વોટાની જોગવાઈ કરવી, શું તેને અનુચ્છેદ ૧૬(જ) ના અર્થમાં અનામત કહી શકાય અને તે મુજબ શું તેને બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૬(જ) નું ઉદ્દંધન કરતી ગણાવી શકાય?

૩. પ્રશાસનિક કાર્યક્ષમતા વિચારણાનો વિષય હોવાને કારણે, મુરુગેશનમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે તેમ, શૈક્ષણિક લાયકાતના આધારે બઢતી કોટામાં પડોના નિર્દિષ્ટ ટકાવારીનો પ્રાવધાન કરવો ભલે અનુમત્ય હોય, તો શું એવું ઠરાવી શકાય કે

જ્યારે એવો કોટો ફીડર વર્ગમાં અભ્યાસક્રમના વ્યક્તિઓ માટે નિર્ધારિત હોય ત્યારે તે અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૬ નો ભંગ કરનાર છે? પ્રથમ પ્રશ્ન જ્યાં સુધી સંબંધિત છે, ત્યાં સુધી નિઃસંદેહ સત્ય છે કે આ અદાલતના પૂર્વ નિર્ણયોમાં, રોશન લાલ ટંડન અને મર્વિન કોન્ટિન્યોમાં, આ અદાલતે એવો ઠરાવ કર્યો હતો કે એકવાર સીધી ભરતીથી આવેલાઓ અને બઢતી પામેલાઓને એક જ કેડરમાં સમાવી લેવાયા પછી તેઓ એક જ વર્ગ બને છે અને ઉચ્ચ ગ્રેડમાં વધુ બઢતીના હેતુસર તેમના વિરુદ્ધ ભેદભાવ કરી શકાય નહીં. પરંતુ આ દૃષ્ટિકોણને પછીના બંધારણીય પીઠના નિર્ણય ત્રિલોકી નાથ ખોસામાં માન્યતા મળી નથી. ઉપરોક્ત કેસમાં એવું નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હતું કે સીધી ભરતીથી આવેલાઓ અને બઢતી પામેલાઓને એક સામાન્ય વર્ગમાં એકીકૃત કરવામાં આવ્યા હોય તોય, તેઓને ઉચ્ચ કેડરમાં બઢતીના હેતુસર શૈક્ષણિક લાયકાતના આધારે વર્ગીકૃત કરી શકાય. ત્રિલોકી નાથમાં આ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું હતું કે શૈક્ષણિક અથવા તકનીકી લાયકાતને આધાર બનાવી બઢતીના વિષયોમાં વર્ગીકરણ કરવું વિધાનનિર્ધારણનો વિષય છે અને આવું વર્ગીકરણ અનુમત્ય છે, જો સુધી તે મુખપૃષ્ઠે અયોગ્ય હોવાનું જણાતું ન હોય; અને એવો વર્ગીકરણ અવૈધ છે તથા અનુચ્છેદ ૧૬ નો ભંગ કરે છે તે દર્શાવવા

માટે જરૂરી તથ્યસામગ્રી અદાલત સમક્ષ પોતાના લેખિત નિવેદનો દ્વારા રજૂ કરવાની જવાબદારી એવા વર્ગીકરણને પડકારતી પક્ષકાર પર હોય છે. એ જ પરિપ્રેક્ષ્યમાં અદાલતે આગળ એવું અવલોકન કર્યું હતું કે ભેદભાવ વર્ગીકરણનું મૂળ તત્ત્વ છે અને તે ત્યારે જ સમાનતાની બંધારણીય ખાતરીને આઘાત પહોંચાડે છે જ્યારે તે અયોગ્ય આધાર પર ટકેલું હોય; અને પરિસ્થિતિ એવી હોય ત્યારે આવા વર્ગીકરણને પડકારતી પક્ષકારની ફરજ બને છે કે તે સ્થાપિત કરે કે વર્ગીકરણ અયોગ્ય છે અને તેના ઉદ્દેશિત હેતુ સાથે તેનો કોઈ યુક્તિસંગત સંબંધ નથી. આવશ્યક વિગતો રજૂ કરવામાં ન આવે તો, એવો અર્થ કાઢવો પડે કે ગેરકાનૂની ભેદભાવનો વાદ કોઈ આધાર વિનાનો હતો. ત્રિલોકી નાથમાં ચેતવણીરૂપે એવો સંકેત આપવામાં આવ્યો હતો કે વર્ગીકરણ કરવાનો અધિકાર મહત્વપૂર્ણ મર્યાદાઓથી આવરાયેલો છે. વર્ગીકરણ ખરેખર એવા મહત્વપૂર્ણ તફાવતો પર આધારિત હોવું જોઈએ જે એકસાથે ગોઠવાયેલ વ્યક્તિઓને જૂથની બહાર રહેલાઓથી અલગ પાડે, અને આવા ભિન્ન લક્ષણો પ્રાપ્ત કરવાના હેતુ સાથે ન્યાયસંગત અને યુક્તિસંગત સંબંધ ધરાવતા હોવા જોઈએ; તેમજ ન્યાયિક તપાસ માત્ર આ વિચારણા સુધી મર્યાદિત છે કે વર્ગીકરણ યુક્તિસંગત આધાર પર ટકેલું છે કે નહીં અને તે સમક્ષ રહેલા હેતુ સાથે સંબંધ

ધરાવે છે કે નહીં. તે વર્ગીકરણના આધારે કોઈ સૂક્ષ્મ અથવા ગણિતીય મૂલ્યાંકન કરવા સુધી વિસ્તરી શકતી નથી. ત્રિલોકી નાથમાં અદાલતે એવું ઠરાવ્યું હતું કે રોશન લાલનો કેસ એ પ્રસ્તાવ માટે કોઈ પ્રાધિકાર નથી કે બઢતીના હેતુસર તેઓ જુદા જુદા સ્ત્રોતોમાંથી આવ્યા હતા તે સિવાયના અન્ય આધારે વર્ગીકરણ થઈ શકે નહીં. આ રીતે ત્રિલોકી નાથ મર્વિન કૌટિન્હો અને રોહન લાલ ટંડનના બંને પૂર્વ નિર્ણયોથી ભેદ દર્શાવે છે; ત્રિલોકી નાથને મુરુગેશનમાં અનુસરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં આ અદાલતે એવું ઠરાવ્યું હતું કે નિયમ બનાવવાની સત્તાધિકારીને પ્રશાસનની કાર્યક્ષમતા અને અન્ય સંબંધિત પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને ફીડર વર્ગના ઓછી લાયકાત ધરાવતા લોકોની બઢતીની સંભાવનાઓ મર્યાદિત કરવાની છૂટ રહેશે. મુરુગેશનમાં અદાલતે સ્નાતક ઇજનેરોના પક્ષમાં બઢતીના વિષયમાં કોટાને માન્ય રાખ્યો હતો. નોંધવું યોગ્ય છે કે મુરુગેશનમાં અદાલતે પંજાબ સ્ટેટ ઇલેક્ટ્રિસિટી બોર્ડના પૂર્વ નિર્ણયને, જે અબ્દુલ બશીરના કેસમાં અલગ પાડવામાં આવ્યો હતો, નામંજૂર કર્યો હતો. શ્રી સુબ્રમણિયમની દલીલ નિઃસંદેહ એવી છે કે પ્રશાસનની કાર્યક્ષમતાને ધ્યાનમાં રાખીને લાયકાતધારક લોકોના પક્ષમાં વર્ગીકરણ થઈ શકે, પરંતુ અલાયકાતધારક લોકો માટે કોટો

આપવાના ઢબે થયેલ વર્ગીકરણને પ્રશાસનના હિતમાં ગણાવી શકાય નહીં અને તેથી તેને મુરુગેશનના સિદ્ધાંતોના આધારે ટકાવી શકાય નહીં. અમે અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલની આ દલીલ સ્વીકારવા અસમર્થ છીએ. એકવાર વર્ગીકરણ અનુમત્ય હોય, ભલે ફીડર વર્ગ એક જ હોય, ત્યાર બાદ જ્યારે તે વર્ગીકરણને ભેદભાવપૂર્ણ કહીને પડકારવામાં આવે, ત્યારે જ્યાં સુધી પૂરતી સામગ્રી રજૂ ન થાય અને વર્ગીકરણને પડકારનારાઓ દ્વારા તે મુખપૃષ્ઠે જ અયોગ્ય છે તે સ્થાપિત ન થાય, ત્યાં સુધી ત્રિલોકી નાથમાં અવલોકિત મુજબ અદાલત આ નિષ્કર્ષે પહોંચવામાં ન્યાયસંગત ગણાશે કે ગેરકાનૂની ભેદભાવનો એવો વાદ કોઈ આધાર વિનાનો હતો. ઉપરોક્ત દૃષ્ટિકોણથી જ્યારે વર્તમાન કેસમાં થયેલ લેખિત નિવેદનોની તપાસ કરીએ છીએ, ત્યારે અમને અપીલકર્તાઓ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ ભેદભાવના વાદને ટકાવી રાખવા માટે કોઈ સામગ્રી દેખાતી નથી; આ અપીલકર્તાઓ સીધી ભરતીથી આવેલા ડિપ્લોમાધારક જુનિયર ઈજનેરો છે. વર્તમાન કેસમાં સમયાંતરે અમલમાં રહેલા વિનિયમોની તપાસ કરતાં સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ રીતે જણાય છે કે શરૂઆતથી જ અલાયકાતધારક બઢતી પામેલા જુનિયર ઈજનેરોના પક્ષમાં બઢતી માટે કોટો આપવામાં આવ્યો હતો, ભલે આ કોટામાં સમયાંતરે ફેરફાર થયો

હોય; અને એવો કોટો આપતી વખતે જુનિયર ઈજનેર તરીકેનો વધુ લાંબો અનુભવ બઢતી માટે પાત્રતા નક્કી કરવાનો આધાર રહ્યો છે. શરૂઆતથી જ સેવા ઇતિહાસમાં આવા કોટાનું પ્રાવધાન રહેલું હોવું પણ, આક્ષેપિત ભેદભાવના પ્રશ્ન પર વિચાર કરતી વખતે, અદાલત માટે સંબંધિત વિચારણા છે. તે સિવાય, જ્યારે ફીડર વર્ગ પોતે સીધી ભરતીથી આવેલા ડિપ્લોમાધારકો અને બઢતી પામેલા અભ્યાસક્રમધારક મેટ્રિક્યુલેટેથી ભરાયેલ હોય, અને જો સહાયક ઈજનેરના બઢતી કેડરમાં આવા અભ્યાસક્રમધારક મેટ્રિક્યુલેટે માટે કોઈ કોટો ન આપવામાં આવે, તો તેઓ એ જ તબક્કે સ્થગિત રહી જાય, જે પ્રશાસનના હિતમાં નહીં ગણાય. જો નિયમ બનાવવાની સત્તાધિકારી આવી સ્થગિતતાને ધ્યાનમાં રાખીને આવા અભ્યાસક્રમધારક બઢતી પામેલા જુનિયર ઈજનેરો માટે કોટો નિર્ધારિત કરે, તો તેને કોઈપણ બંધારણીય આદેશનો ભંગ કરનાર ગણાવી શકાય નહીં અને તેના વિપરીત તે મુરુગેશનના અનુપાતમાં આવશે. આથી, અમારી વિચારેલી મતે, સહાયક ઈજનેરના પદે બઢતીના વિષયમાં બઢતી પામેલા અભ્યાસક્રમધારક મેટ્રિક્યુલેટ જુનિયર ઈજનેરો માટે અલગથી વિચારણા થઈ શકે છે અને તેમના માટે કોટો નિર્ધારિત કરતું વિવાદિત વિનિયમ અનુચ્છેદ ૧૪ નો ભંગ કરનાર ગણાવી શકાય નહીં.

૬. જ્યાં સુધી બીજા પ્રશ્નનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી અમે શ્રી સુબ્રમણિયમની આ રજૂઆત સાથે સંમત થવા માટે પોતાને રાજી કરી શકતા નથી કે ક્વોટાની જોગવાઈ કરવી એ અનામત સમકક્ષ છે. અનુચ્છેદ ૧૬ જાહેર રોજગારીના વિષયોમાં અવસરની સમાનતા વિશે છે અને અનુચ્છેદ ૧૬(જ) રાજ્યને આવા કોઈપણ પછાત વર્ગના નાગરિકોના હિતમાં નિમણૂકો અથવા પદોની અનામત માટે જોગવાઈ કરવાની સત્તા આપે છે, જે રાજ્યના મતાનુસાર રાજ્ય હેઠળની સેવાઓમાં પૂરતા પ્રમાણમાં પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતા નથી. આ અદાલતે ઇન્દ્રા સાહેબના મામલામાં નિર્ધારિત કર્યું છે કે બઢતીના પદોમાં આવી અનામત માન્ય નથી અને તે નિર્ધારણનો પ્રભાવ દૂર કરવા માટે બંધારણ (સત્તોતેરમો સુધારો) અધિનિયમ દ્વારા અનુચ્છેદ ૧૬(જઅ) ઉમેરવામાં આવ્યો છે. પરંતુ અમે સમજવામાં અસફળ રહીએ છીએ કે બઢતીના પદમાં કર્મચારીઓની નિર્દિષ્ટ શ્રેણી માટે ક્વોટાની જોગવાઈને અનુચ્છેદ ૧૬(જ)ના વ્યાપમાં અનામત તરીકે કેવી રીતે ગણાવી શકાય. ક્વોટાની જોગવાઈ સેવા-ન્યાયશાસ્ત્રમાં નવી બાબત નથી અને જ્યારે ફીડર શ્રેણી પોતે જ વિવિધ શ્રેણીના વ્યક્તિઓથી બનેલી હોય અને જ્યારે તેઓને કોઈ બઢતી માટે વિચારવામાં આવે, ત્યારે નિયોજક દરેક શ્રેણી માટે ક્વોટો નક્કી કરે છે જેથી બઢતીનો સંવર્ગ સમતોલ

રહે અને સાથે સાથે ફીડર શ્રેણીની દરેક વ્યક્તિ-શ્રેણીને બઢતી માટે વિચારવામાં આવવાની તક મળે. આ એક અર્થમાં વહીવટના વિશાળ હિતમાં પણ છે, જ્યારે નિયોજક જ એવો હોય છે જે બઢતી સંવર્ગમાં કેટલા ટકા પદો વિવિધ શ્રેણીના વ્યક્તિઓ માટે નિશ્ચિત રાખી શકાય તે નક્કી કરવા માટે સર્વોપયુક્ત હોય છે. અન્ય શબ્દોમાં, આ જોગવાઈ વાસ્તવમાં અનુચ્છેદ ૧૬(૧)માં સંલગ્ન બંધારણીય આજ્ઞાને કાર્યાન્વિત કરે છે, કારણ કે તે રોજગારી સંબંધિત બાબતોમાં અવસરની સમાનતા પ્રદાન કરશે અને ફીડર શ્રેણીની કોઈ નિર્દિષ્ટ વ્યક્તિ-શ્રેણી માટે બઢતી મેળવવાનો એકાધિકાર રહેતો નથી. તેથી, બઢતી સંવર્ગમાં ક્વોટાની જોગવાઈ કરતી વખતે અનુચ્છેદ ૧૬(૪)માં સંલગ્ન બંધારણીય જોગવાઈનો અમને કોઈ ભંગ જણાતો નથી, કારણ કે અમારા મત મુજબ તે અનામત સમકક્ષ નથી.

૭. જ્યાં સુધી ત્રીજા પ્રશ્નનો સંબંધ છે, જો શૈક્ષણિક લાયકાતના આધારે પદોની નિર્ધારિત ટકાવારી રાખવી અનુમત્ય હોય, જેમ કે આ અદાલતે મુરુગેસન પ્રકરણમાં નિર્ધારિત કર્યું છે, તો પછી અમે ખરેખર સમજી શકતા નથી કે નિયોક્તા અથવા નિયમ બનાવતી સત્તા અકવોલિફાઈડ મેટ્રિક્યુલેટ બઢતીપ્રાપ્ત જુનિયર એન્જિનિયરોના હિતમાં નિશ્ચિત ટકાવારી ફાળવવામાં શા માટે

અવરોધિત ગણાય. નિયમનમાં જોગવાઈ છે કે સહાયક એન્જિનિયરના સંવર્ગમાં બઢતીના ૪૬% હિસ્સામાંથી ૨૮% લાયક ડિપ્લોમાધારક જુનિયર એન્જિનિયરો માટે ઉપલબ્ધ રહેશે અને ૮% અકવોલિફાઈડ મેટ્રિક્યુલેટ જુનિયર એન્જિનિયરો માટે રહેશે, ૬% એ અને બી પાસ માટે રાખવામાં આવેલ છે અને ૪% ડ્રાફ્ટ્સમેન માટે છે. શ્રી સુબ્રમણિયમના જણાવ્યા મુજબ, એ અને બી તેમજ ડ્રાફ્ટ્સમેન માટે ઉપલબ્ધ હિસ્સો આ અદાલતના ત્રિલોકી નાથ અથવા મુરુગેસનના નિર્ણયના વ્યાપમાં આવી શકે, પરંતુ સામાવાળા અકવોલિફાઈડ મેટ્રિક્યુલેટ જુનિયર એન્જિનિયરો, જેઓના હિતમાં ૮% હિસ્સો નક્કી કરવામાં આવ્યો છે, તેમના માટે નહીં. અમે વિદ્વાન વકીલની આ દલીલ સ્વીકારી શકતા નથી. આ તબક્કે નોંધવા જેવું છે કે જ્યાં સુધી અકવોલિફાઈડ જુનિયર એન્જિનિયરોનો પ્રશ્ન છે, તેમાંથી જેમની પાસે આઈ.ટી.આઈ. લાયકાત છે તેમણે સહાયક એન્જિનિયર તરીકે બઢતી મેળવવા માટે તે જ શ્રેણીમાં બાર વર્ષની સેવા કરેલી હોવી આવશ્યક છે અને જે ફક્ત મેટ્રિક્યુલેટ છે તથા આઈ.ટી.આઈ. લાયકાત વગર છે તેમણે સહાયક એન્જિનિયરના પદ પર બઢતી માટે પાત્ર બનવા તે જ શ્રેણીમાં પંદર વર્ષની સેવા કરેલી હોવી આવશ્યક છે. આ અકવોલિફાઈડ જુનિયર એન્જિનિયરોને બઢતી

દ્વારા જુનિયર એન્જિનિયરના સંવર્ગમાં લાવવામાં આવ્યા છે અને મોટા ભાગના કેસોમાં તેઓ મહત્તમ સહાયક એન્જિનિયર તરીકે નિવૃત્ત થવાની જ આશા રાખી શકે છે. જો નિયમ બનાવતી સત્તા એવો વિચાર કરે કે જુનિયર એન્જિનિયરના સ્તરે સ્થગિતતા વહીવટ માટે અનુકૂળ રહેશે નહીં અને તેથી બઢતીના સંવર્ગમાં હિસ્સો નક્કી કરીને તેમને બઢતીનો માર્ગ ઉપલબ્ધ કરાવે, અને સેવાકીય ઇતિહાસ પોતે જ દર્શાવે છે કે આવી જોગવાઈ આરંભથી જ કરવામાં આવી છે, તો તેમાં અમને ખરેખર કોઈ બંધારણીય ભંગ દેખાતો નથી કે જેથી આ અદાલત દ્વારા તેમાં હસ્તક્ષેપ કરવામાં આવે. તેથી, આ મુદ્દે શ્રી સુબ્રમણિયમની રજૂઆતમાં અમને કોઈ સાર દેખાતો નથી અને અમારી વિચારપૂર્વકની દૃષ્ટિએ અકવોલિફાઈડ મેટ્રિક્યુલેટ જુનિયર એન્જિનિયરોના હિતમાં પણ બઢતીના પદમાં હિસ્સો રાખવા માટે કોઈ પ્રતિબંધ નથી.

૩૦. ૨૦૧૨ ના નિયમો મુજબ, માત્ર તેવા જ શિક્ષકો, જેઓ ડિગ્રી લાયકાત ધરાવે છે, તેઓને મુખ્ય શિક્ષકના પદો પર બઢતી મેળવવાનો હક રહેશે, જેના પરિણામે ડિગ્રી લાયકાત ન ધરાવતા શિક્ષકો માટે બઢતીના માર્ગો પર સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ આવી જશે. તેથી, પ્રાથમિક શિક્ષક તરીકે લાંબો અનુભવ પ્રાપ્ત કર્યા પછી પણ તેઓ સ્થગિત સ્થિતિમાં રહી જશે. આવી પરિસ્થિતિનો ઉપાય મુખ્ય શિક્ષકના પદો પર બઢતી માટે ડિગ્રી લાયકાત ધરાવતા અને ડિગ્રી

લાયકાત ન ધરાવતા શિક્ષકો વચ્ચે ક્વોટા અથવા પ્રમાણ નક્કી કરીને કરી શકાય તેમ હતો. આવી જોગવાઈ હાલના ૨૦૧૨ ના નિયમોમાં યોગ્ય રીતે કરવામાં આવી શકતી હતી. આવો ક્વોટા અથવા પ્રમાણ નક્કી કરતી વખતે, રાજ્ય સરકાર માટે હંમેશા ખુલ્લું રહે છે કે અયોગ્ય શિક્ષકને બઢતી માટે વધારાની પાત્રતા માપદંડ તરીકે વધુ અનુભવની આવશ્યકતા નક્કી કરે. જોકે, જ્યાં સુધી આવી જોગવાઈ કરવામાં ન આવે, ત્યાં સુધી નીચલી પ્રાથમિકમાં મુખ્ય શિક્ષકના પદ પર બઢતી માટેની લઘુત્તમ લાયકાત નક્કી કરતો નિયમ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ ના ભંગને કારણે અયોગ્ય અને અસંવિધાનિક ગણાશે અને તે ટકી શકશે નહીં.

૩૧. જોકે, માનનીય એકલ ન્યાયાધીશે નીચલા પ્રાથમિક વિભાગ (ધોરણ ૧ થી ૫) માટેના મુખ્ય શિક્ષકના પદો માટે લઘુત્તમ લાયકાત નિર્ધારિત કરવા બાબતે અરજદારોની આપત્તિ સંપૂર્ણપણે સ્વીકારી હતી. તેવી સ્થિતિમાં, ઉચ્ચ પદો માટે લઘુત્તમ લાયકાત નિર્ધારિત કરવાની રાજ્ય સરકારની સત્તાક્ષેત્રમાં સંપૂર્ણ દખલગીરી થાય.

૩૨. તેથી, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે વડા શિક્ષકના તમામ પદો માટે, ભલે તે બઢતી દ્વારા ભરવાના હોય કે સીધી ભરતી દ્વારા, લઘુત્તમ લાયકાત નક્કી કરવાની બાબતે અરજદારોના આક્ષેપો સ્વીકારવાને બદલે, બઢતી માટે લઘુત્તમ લાયકાત નિર્ધારિત કરનાર નિયમ સામે અરજદારોનો આક્ષેપ, જ્યાં સુધી તેમાં ડિગ્રી લાયકાત ન ધરાવતા શિક્ષકો માટે હિસ્સો નિશ્ચિત કરવામાં આવ્યો

નથી, ત્યાં સુધી સ્વીકારવામાં આવી શક્યો હોત. તે હદ સુધી, અમને લાગે છે કે વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશના ચુકાદામાં હસ્તક્ષેપ કરીને તેમાં ફેરફાર કરવાની જરૂર છે.

૩૩. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિના આવા દૃષ્ટિકોણમાં, વિવાદિત ચુકાદો, જે માનનીય એકલ ન્યાયાધીશે આપ્યો છે, તે હદ સુધી કે માનનીય એકલ ન્યાયાધીશે નીચલા પ્રાથમિક વિભાગ માટે હેડ ટીચરની તમામ જગ્યાઓ માટે, ભલે તે બઢતી દ્વારા હોય કે સીધી ભરતી દ્વારા, નિર્ધારિત લઘુત્તમ લાયકાત અંગેનો વાંધો સ્વીકાર્યો છે, રદ કરવામાં આવે છે અને તેમાં આ હદ સુધી ફેરફાર કરવામાં આવે છે કે ઉપનિયમ જ(બી), જ્યાં સુધી તે નીચલા પ્રાથમિક વિભાગ માટે હેડ ટીચરની જગ્યાએ બઢતી માટે લઘુત્તમ ડિગ્રી લાયકાતની આવશ્યકતા નક્કી કરે છે, ત્યાં સુધી તે ટકાઉ નથી અને તેને અયોગ્ય અને મનસ્વી જાહેર કરવામાં આવે છે અને તેથી અસંવિધાનિક ઠરાવવામાં આવે છે, કારણ કે એવી કોઈ જોગવાઈ નથી કે જેમાં તો લઘુત્તમ લાયકાત ન ધરાવતા પ્રાથમિક શિક્ષકો માટે બઢતીના માર્ગોમાં ક્વોટા નિશ્ચિત કરવામાં આવ્યો હોય અથવા હેડ ટીચરની જગ્યાએ બઢતીના હેતુ માટે લઘુત્તમ લાયકાત ધરાવતા અને ન ધરાવતા શિક્ષકો વચ્ચેનું પ્રમાણ નિશ્ચિત કરવામાં આવ્યું હોય. તેમ છતાં, સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે જો સરકાર નીચલા પ્રાથમિક વિભાગમાં હેડ ટીચરની જગ્યાઓ પર તેમની બઢતી માટે પ્રાથમિક શિક્ષકો માટે એવો ક્વોટા અથવા પ્રમાણ નક્કી કરવાનો નિર્ણય કરે, તો સરકારને આવા શિક્ષકો પાસેથી હેડ ટીચરની જગ્યાઓ પર

બઢતી માટે વધારાની પાત્રતા તરીકે અને તે રીતે વધુ અનુભવની આવશ્યકતા અંગે જોગવાઈ કરવાની છૂટ રહેશે.

૩૪. ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ કર્યા વિના, ઉપરોક્ત મર્યાદા સુધી જ આ અપીલો અંશતઃ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૩૫. લેટર્સ પેટન્ટ અપીલોમાં પસાર કરવામાં આવેલા આદેશને ધ્યાનમાં લેતાં, દીવાની અરજીઓ ટકશે નહીં અને તદનુસાર, તેનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

(જયંત પટેલ, ન્યાયમૂર્તિ)

(સી.એલ. સોની, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using AI Tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: *The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.*